

National
Association of
Regulatory
Utility
Commissioners

SHTHURJA KUNDREJT INTEGRIMIT VERTIKAL NË SEKTORIN E ENERGJISË

nga

prof. Vidmantas Jankauskas

prezantuar në trajnimin NARUC/ERRA mbi rregullimin e
energjisë dhe përpilimin e tarifave

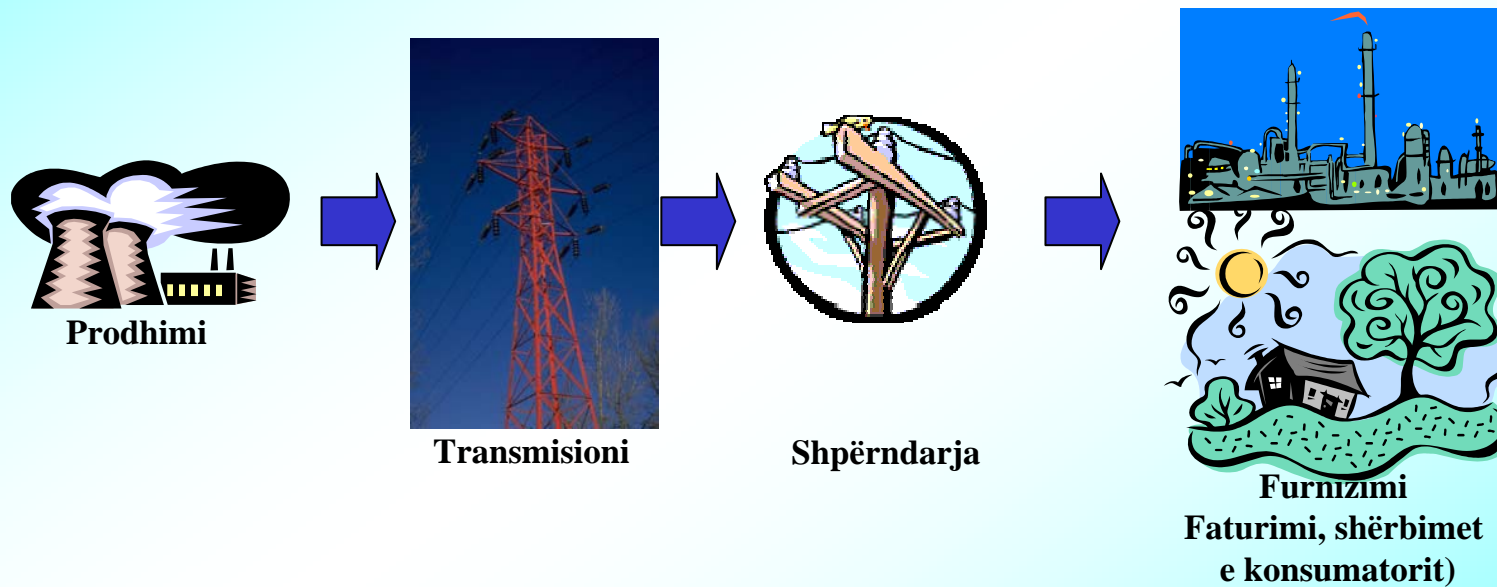
Nëntor 5-8, 2007, Prishtinë, UNMIK/Kosovo

Pasqyrë

- Sthturja: pse dhe si?
- Tej-subvencionet dhe mënyrat për t'iu shmangur atyre
- Pakoja e tretë e BE-së
- Propozimi Euroelektrik

Pse dhe si?

Industria e energjisë: nga bima në prizë muri

Modeli i kompanive të integruara vertikalisht

- Dërgimi qendror i prodhimit
- IPP-të nuk mund të hyjnë në treg
- Kostot rimëkëmben në nivel të kompanisë dhe të ardhurat shpërndahen
- Investime të planifikuara në mënyrë qendrore
- Rreziku i investimeve përcillen tek konsumatori
- Rregullator është Ministria
- Pronësi publike

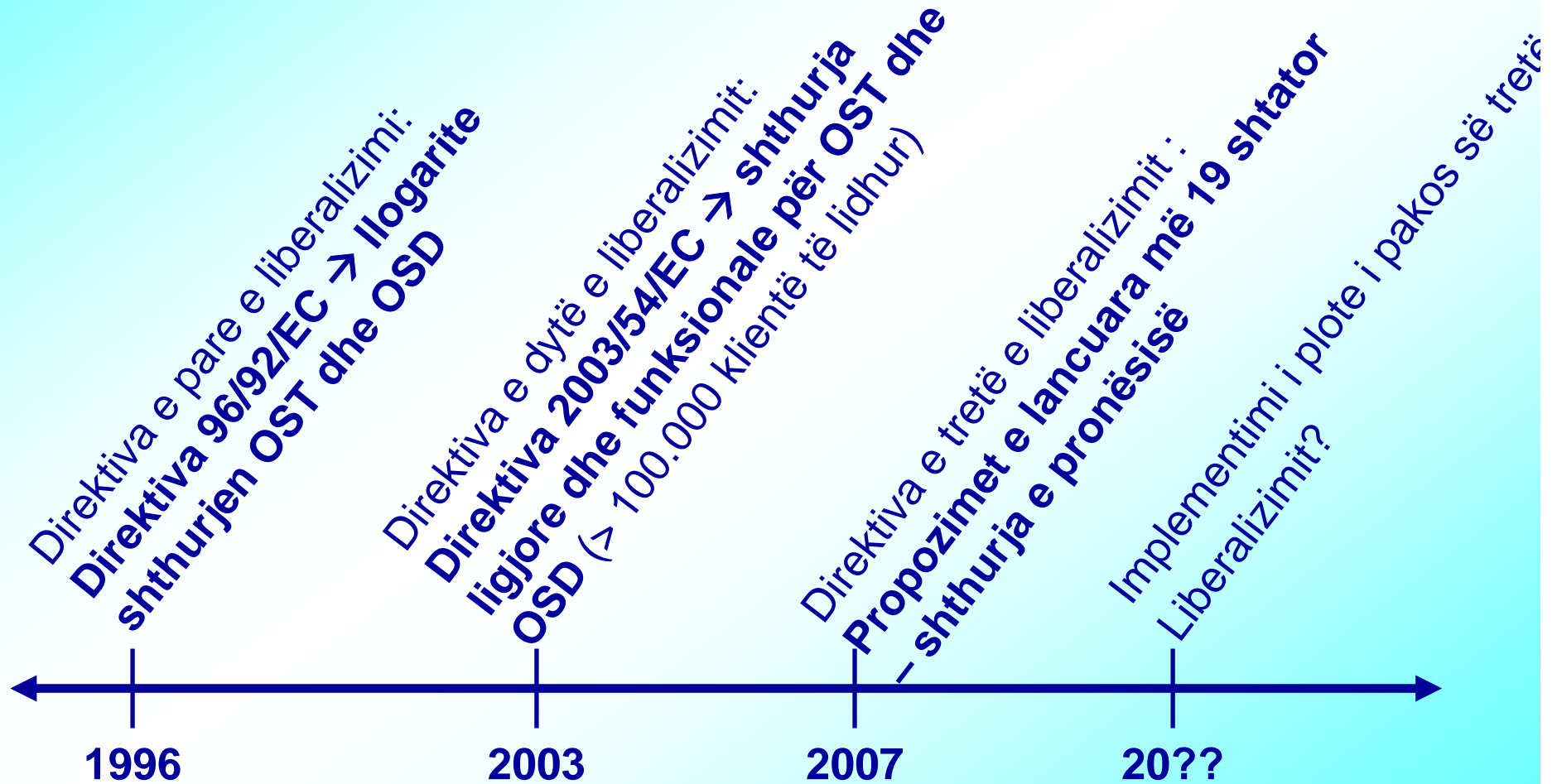
Pse të ndryshohet?

- Vullneti politik (ideologjia e ekonomisë liberale) në Britani të Madh (M.Thatcher), Australi, Kili, Norvegji, BE, etj.
- Sfidat e konkurrencës globale për industrinë e prodhimit
- Dallime domethënëse në çmime në Evropë
- Teknologji të reja (CCGT)

Pse të shturet?

- Ideja kryesore që nënvizon botën e re të konkurrencës dhe zgjidhjen më energji elektrike është ajo se është e mundur dhe e dëshirueshme që të ndahet transportimi nga mallrat e transportuara
- Energjia elektrike si **produkt** mund të ndahet komercialisht nga transmissioni/distribuimi si **shërbim**
- Fatura elektrike do të ndahet në pagesa të elektricitetit (produktit) dhe sistemit (transportimit)

Kërkesat ligjore të shthurjes – koha

Sthurja funksionale

- **Objektivi:** Të sigurohet pavarësia e funksioneve të OST apo OSD brenda kompanie të integruar vertikalisht *
- Transmisioni dhe distribuimi duhet të jenë të pavarur në kuptim të organizimit dhe vendimmarrjes nga aktivitetet tjera jo të lidhura me rrjete

Kompania e integruar vertikalisht': Kompani apo grup kompanish që performojnë së paku njërin nga funksionet e transmisionit apo distribuimit dhe së paku në njërin nga funksionet e prodhimit apo furnizimit

Zbatohen kriteret minimale në vijim :

- Ata që janë përgjegjës për menaxhimin e OST/ OSD mund të mos marrin pjesë në strukturat e kompanisë të ndërmarrjes së integruar që është përgjegjëse drejtpërdrejtë apo në mënyrë të tërthortë për veprimet ditore të interesave tjera.
- Masat e duhura duhet të merren për të siguruar se menaxhimenti i OST/ OSD është në gjendje të veprojë në mënyrë të pavarur.
- OST/ OSD do të ketë të drejta efektive të vendimmarrjes, në mënyrë të pavarur VIU, për sa i përket aseteve të domosdoshme për të vepruar, mirëmbajtur apo zhvilluar.
- OST/ OSD do të themelojnë programin e pajtueshmërisë me masat për të siguruar se sjellja diskriminuese është e përjashtuar dhe për të siguruar se respektimi i saj monitorohet si duhet.

Sthurja ligjore

- **Objektivi:** Të bëhet dallimi në mes të performancës së OST dhe OSD si i veçantë nga aktivitetet tjera jo të lidhura me transmisionin dhe distribuimin
- Në parim, sthurja ligjore nënkupton se transmisioni dhe distribuimi duhet të kryhen përmes një kompanie të veçantë të “rrjetit”

Sththurja e pronësisë

- **Objektivi:** Të ndahet funksionet e OST dhe OSD nga aktivitetet tjera jo të lidhura me transimisionin apo distribuimin duke transferuar pronësinë e rrjeteve te një subjekt tjetër
- Rrjetet e transmisionit dhe distribuimit veprohen në pronësi të ndryshme nga ato të prodhimit të furnizimit

Tej-subvencionet dhe mënyra për t'i hequr ato

Tej-subvencionet

Në përgjithësi, tej-subvencionimi ka formën e transferimit të të ardhurave të fituara nga shërbimet e rregulluara në shërbime të parregulluara.

- Objektivi është që të bëhen shërbimet e parregulluara më konkurruese...
- ... meqë kostot mund rikthehen nga shërbimet e rregulluara (çmimet e të cilave bazohen në kontabilitet e jo konkurrueshmëri)

Efektet e padëshiruara të tej-subvencionimeve

- Pas futjes së konkurrencës, tej-subvencionet mund të vazhdojnë të ekzistojnë
 - Disa mund të jenë përfituese, p.sh. nëse ato janë në pajtim me politikat sociale dhe nëse kufizohet keqpërdorimi.
 - Megjithatë, disa mund të jenë dëmtuese, p.sh. nëse kanë origjinë nga strategjia e kompanisë për të përfituar nga pozita e saj e tregut.
- Kjo ndodh posaçërisht kur bizneset (e parregulluara) konkurruese marrin subvencione nga aktivitetet e rregulluara.

Prandaj

Funksionet konkurruese dhe funksionet e monopolit duhet të organizohen në kompani të ndara (shthurja e korporatës) në mënyrë që të shmanget tej-subvencionimi dhe çrregullimi i konkurrencës

Qasjet e politikave (1)

- Qasja më e fuqishme e mundur do të ishte të ndalohet kompania e transmisionit në pjesëmarrje në biznesin e prodhimit dhe kompania e distribuimit në pjesëmarrje në tregjet e parregulluara me pakicë
 - Kjo do të hiqte mundësinë e angazhimit të tej-subvencionimit dhe keqpërdorimit të diskutuar më lartë.
 - Por kjo ndalesë, po ashtu parandalon realizimin e çdo ekonomie të fushëveprimit të cilat mund të ekzistojnë ndryshe.

Qasja e politikave (2)

- Një tjetër qasje e mundshme, por më e butë, do të ishte lejimi i kompanive të transmisionit që të marrin pjesë në biznesin e prodhimit dhe kompanitë e distribuimit të marrin pjesë në tregun me pakicë të energjisë, por vetëm përmes kërimit të veprimit të veçantë të kompanisë dhe vartësve të saj parregulluar
- Një ndarje e tillë mund të përfshin kërkesat që kompania të mos i ndajë punonjësit apo asetet me vartësin e saj, apo madje edhe të kërkojë ndarje të financave dhe të menaxhmentit

Krahasimi i metodave të ndryshme të shthurjes

Lloji i ndarjes	Përshkrimi	Tej-subvenci. e mundshme	Si të shmangen
Kontabiliteti	Llogari të ndara	Po	Mbikëqyrje të fortë të rregullatorit
Funksionale/ Menaxhmenti	Divizione të ndryshme me menaxhment të ndryshëm	Po	-”-
Ligjor	Organe të ndara ligjore me pronësi nga e njëjta kompani	Po	Mbikëqyrje të fortë të rregullatorit
Pronësia	Pronësi të ndarë të kompanive	Eliminohet	Shmangët
			19

Problemet e shthurjes jo të duhur

- OST/OSD të shthurur me prodhim
 - Incentivë për të ndaluar kapacitetin e transmisionit në dispozicion për aktorë të pavarur në kufij për të parandaluar nga konkurrenca e importit
 - Incentivë për prodhimin e tej-financuar
- OST/OSD të shthurur me tregtarë
 - Incentivë për të siguruar tregtarin me informata superiore mbi të dhënat e lidhura me konsumatorin
 - Incentivë për praktikat predatore tej-financiare të tregtarëve |

Pakoja e tretë e BE-së

Propozimet e shthurjes të publikuara nga Komisioni Evropian

- Pakoja e tretë e liberalizimit
 - Lancuar më **19 shtator 2007**
- Për OST
 - **Sthurje të pronësie APO**
 - **Operator të pavarur të sistemit (“ISO+ e thellë”)**
- Për OSD
 - **Korniza ekzistuese e shthurjes mbetet pothuajse e pandryshuar**

Pse të shturet pronësia?

- OST mund të trajtojë kompanitë vartëse të saj më mirë sesa palët e treta konkurruese
- Kompanitë e integruara mund të përdorin asete të rrjeteve për të bërë hyrjen më të vështirë për konkurrentët
- Qasja jodiskriminuese në informata mund të garantohet meqë nuk masa efektive për parandalimin e OST-ve që të nxjerrin informata të ndjeshme të tregut për vartësit e saj të prodhimit dhe furnizimit
- Incentivët e investimi brenda një kompanie të integruar janë të çrregulluara

Të mirat dhe të këqijat e shturjes së pronësisë së OST

- Të mirat
 - Zgjidhja e prerë dhe e qartë
 - Pavarësi e plotë nga rrjeti dhe bizneset konkurruese
- Të këqijat
 - Nuk do të thotë se i zgjidh problemet aktuale të tregut rajonal, d.m.th. integrimin e mëtutjeshëm të tregut, më shumë investime
 - Merr shumë kohë, që mund të përcillen me beteja të gjata ligjore
 - Propozim alternativ – ISO ka edhe dobësi

Transmisioni kundër distribuimit

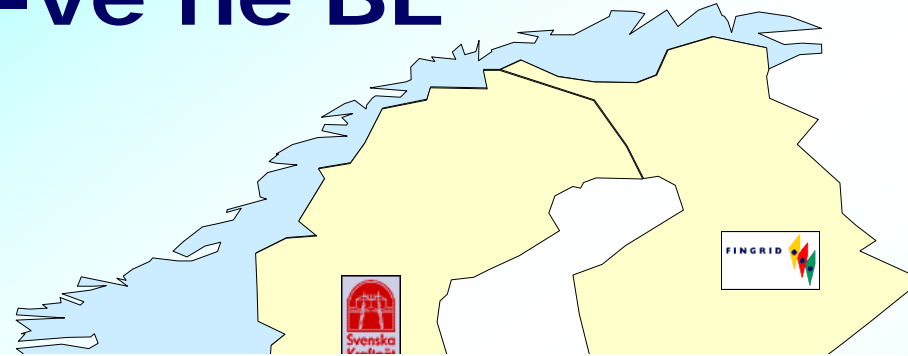
- Synimi i përbashkët i shturjes :
 - Qasje jodiskriminuese në rrjete
 - Nuk ka tej-subvencionim në mes të bizneseve të rregulluara dhe atyre të parregulluara

POR

- Trajtim i ndryshëm i shturjes së pronësisë sepse
 - Shturja e pronësisë për OSD është shumë e largët financiarisht. Vështirë të gjinden investitorë konkurrentë
 - OSD-të nuk sigurojnë rrezik më të ulët të sjelljes diskriminuese
 - Vendimet për investime bëhen vetëm për t'i shërbyer konsumatorit dhe nuk drejtohen nga interesat politikë

Propozimi Euroelektrik

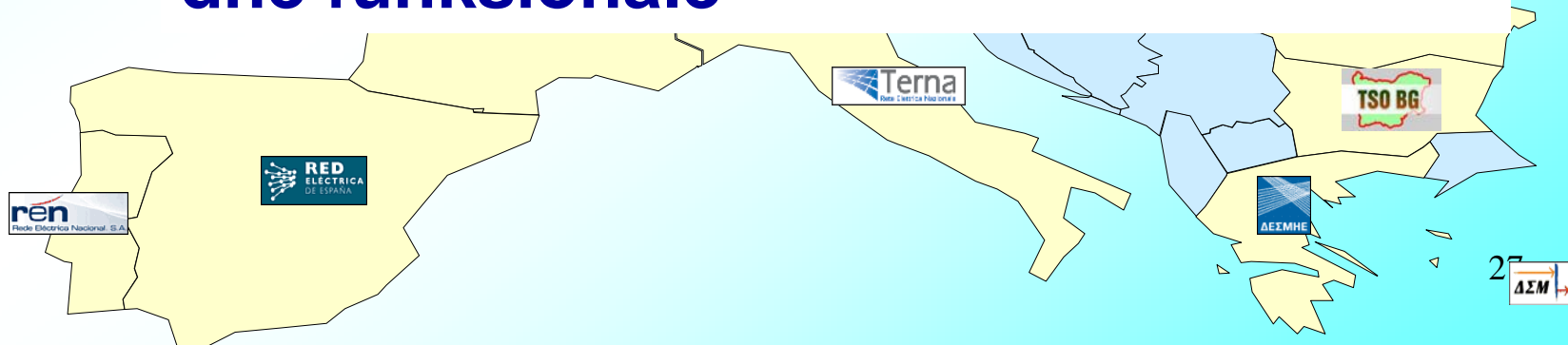
Pasqyrë e OST-ve në BE

Kërkesat e BE-së për shthurjen e OST-ve zbatohen në tërësi në të gjitha Shtetet anëtare

Afro gjysma e OST-ve kanë pronësi të shthurur, të tjerat kanë shthurje ligjore dhe funksionale

Operatorët e pavarur të sistemit

- KE propozon ISO si alternativë (e dyta më e mira) për shthurje të pronësisë së OST (“ISO+ i thellë”)
 - ISO është po ashtu në krye të mirëmbajtjes dhe investimeve të rrjetit
 - Pronari i aseteve i zvogëluar në vetëm pronësi kapitale
- ISO-të janë aktualisht të vendosura në ShBA me sukses të ndryshuar
- Ka dyshime nëse ISO-të në nivel kombëtar do të ndihmojnë në integrimin e tregut dhe nuk do të zgjasin procesin

Operatori i pavarur rajonal – propozimi Euroelektrik

- Propozimi i diskutimit të industrisë së elektricitetit:
Përpara rajonalët!
- Themelimi i ISO-ve rajonale (= RIO) që mbulojnë disa Shtete anëtare /zona të kontrollit
- Integrimi i funksioneve të OST në subjekt rajonal
- RIO garanton qasje të drejtë dhe jo-diskriminuese në rrjete, dhe në të njëjtën kohë është i dobishëm për integrimin e tregut
- RIO do të sigurojë këndvështrim rajonal edhe për planifikim të investimeve

Roli i OST-ve

- Ofron qasje jodiskriminuese dhe të drejtë në rrjetin e transmisionit
- Lehtëson zhvillimin e tregut dhe integrimin e tregut
 - Bashkëpunim i përpiktë i OST-ve apo integritit të detyrave në një subjekt rajonal (*“Operator i pavarur rajonal”*)
- Zhvillon rrjetin e transmisionit nga një pikëpamje rajonale dhe përfundimisht Evropiane
 - Investimet do të bëhen për të një “rrjet rajonal”
- Ofron siguri të furnizimit me energji

Përfundime

- Sthurja e pronësisë është mënyra më e mirë për të pasur treg konkurrues të energjisë, për të shmangur tej-subvencionimet dhe çrregullimet tjera
- Por disa vende të mëdha dhe shumë kompani janë kundër saj, ashtu që operatori i pavarur i sistemit është propozuar nga Komisioni Evropian si i dyti më i miri
- Unioni i industrisë së energjisë elektrike *Eurelectric* propozon opsionin e tretë – operatorin e pavarur rajonal të sistemit

Ju faleminderit për vëmendjen tuaj